

Аннотация

Гонца И. С. Отродовые названия в ойконимии Черкасчины.

В статье проведен семантико-словообразовательный анализ отродовых названий поселений Черкасской области; также установлено, что эта модель ойконимов является определенно новой и прежде всего характерной для административно несамостоятельных поселений (хуторов, деревень и проч.).

Ключевые слова: принципы номинации, отродовые названия поселений, антропонимы, апеллятивы.

Summary

Gontsa I. S. Family names in oykonyms of Cherkasy region.

The article presents semantic-derivational analysis of family names in settlements of Cherkassy region; also determined that this model of oykonyms is definitely a new and especially characteristic of the non-self-administrative settlements (hamlets, and other similar names).

Key words: principles of nomination, family names of settlements, anthroponomy, out-apellative.

УДК 811.161.2:81'373.2

Горбач О. С.

*Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка*

ПРИЙОМ ОНІМНОЇ ГРИ В НОМІНАЦІЇ ОСІБ У ТЕКСТАХ САТИРИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ МАРІЇ МАТІОС „МІСТЕР І МІСІС Ю-КО В КРАЇНІ УКРІВ. Mr. & Ms. U-Ko IN COUNTRY UA”)

Одним із найпоширеніших принципів використання онімів у текстах сатиричного характеру є онімна гра.

Онімна гра як особливий різновид мовної гри розглядається в працях Т. О. Гридіної, Е. О. Кравченко, Н. В. Мудрової, Р. Ю. Шебалова та інших вчених.

Н. Мудрова онімну гру в художньому тесті розуміє як цілеспрямовану маніпуляцію різноманітними мовними засобами для створення таких „зсувів” у семантиці та структурі поетонімів, які „руйнують” ономастичні стереотипи і приводять до неочікуваних для читача, але запланованих автором змін в образній сфері як онімної одиниці, так і найближчого контексту [3, с. 1].

Р. Шебалов під ономастичної грою в художньому тексті розуміє специфічну форму лінгвокреативної діяльності, яка виражається в неканонічному оперуванні власними назвами (ВН) як лінгвістичним знаком (створення такого асоціативного контексту сприйняття ВН, в якому задіяні конотативні параметри його семантики, що актуалізують лінгвокреативні механізми діяльності читача по „відновленню” (дешифруванню) ідіостильових інтенцій автора [5, с. 7].

Дослідження різних авторських прийомів номінування осіб (зокрема онімної гри) у сатиричному літературному тексті дає можливість не тільки визначити лінгвістичні особливості в пропріальній лексиці твору одного письменника, а й простежити тенденції розвитку мови сатири як особливого жанру художньої літератури, що і зумовлює актуальність теми нашої розвідки.

Мета статті – проаналізувати принципи обігрування та моделювання власного імені в гомеричному романі-симфонії Марії Матіос „Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr & Ms U-Ko in country UA” та дослідити специфіку вияву в цій грі авторського задуму.

Відповідно до мети поставлено такі завдання: схарактеризувати засоби реалізації мовної гри, описати феномен мовної гри як механізм створення сатиричного ефекту.

У 2006 році вийшов друком новий гомеричний роман-симфонія Марії Матіос „Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr & Ms U-Ko in country UA” [2]. В одній із анотацій до книги сказано, що „це гостра політична сатира із властивими цьому жанрові іронією та сарказмом, фантастичним сюжетом, який, проте, не може ввести в оману вдумливого читача ані щодо місця подій, які описано в романі, ані самих персонажів. Це, безсумнівно, Україна”. Так, новий роман М. Матіос про Україну, а точніше – про „країну укрів” як віддзеркалення своєрідного архетипу нашої ментальності, яка, з одного боку, є нашою гордістю, а з іншого – предметом сарказму та іронії [2, с. 136].

Для показу своєї сатиричної інвективи в цьому романі письменниця послуговується низкою художньо-стилістичних засобів та прийомів. Однак, на нашу думку, провідне місце серед них займає мовна гра на матеріалі власних назв, зокрема – антропонімів. Літературні антропоніми (ЛА) в цьому художньому творі вмотивовані, вони не лише номінують персонажів, а й несуть у собі певну характеристику героя. З погляду семантики основу ЛА становить домінуюча, на нашу думку, риса окремого героя. Онімна гра повністю побудована на принципі алюзії.

Як зауважує Н. Бербер, в онімному світі Марії Матіос є багато власних імен, які повністю або частково відтворюють фонетичну структуру, але відрізняються від них пародійно-зміненою й доповненою семантикою [1, с. 17].

С. Філоненко пояснює, що за маскою автора-іроніка знов-таки проглядає митець-громадянка, не байдужа до „триваючого в нашій країні абсурду”; часові зміщення, видозміна понять та власні імена читача ніби підштовхують до проведення певних (і досить очевидних) паралелей між текстом і реальним життям [5, с. 65]. Читач, орієнтуючись на контекст, може повністю співвіднести перероблений „закодований” онім із первинним денотатом. Авторка талановито використовує асоціативні лінгвістичні реакції, в основі яких фонетична схожість і етимологія первісно закладеної основи, та позалінгвістичні реакції, що містять характеристику суб’єктивних якостей референта.

Виразне сатиричне спрямування ЛА в досліджуваному романі досягається письменницею шляхом зіставлення дійсного літературного антропоніма з реальним апелятивом через процес онімної гри, коли в корелятивні зв’язки вступають спільнокореневі, але по-різному афіксовані, слова, антоніми, пароніми тощо.

Виділяємо низку прийомів ономастичної гри.

1. Узуальні словотвірні прийоми:

а) суфіксальний: утворення онімів шляхом приєднання українського афіксального форманта *-ко* до мотивованого слова для утворення прізвищ: *Казнаренко, Милашенко, Симуляненко, Чревоненко, Юленко*; додавання афіксів *-ськ-, -ов-, -ев-, -етов-* до мотивованого слова для утворення прізвищ іншомовного (російського, польського та ін.) походження: *Луполов, Магометов, Підшикуратова, Пінський, Плотський, Плutowський*;

б) префіксальний *екс-Папа*;

в) складання двох або більше самостійних слів: *Боде-поле, Бреховольський, Довго-мелемельченко, Кожух-Тулуп, Крав-Чув, Крамоломазнін, Синьобіловіл, Четверть-Забираю*;

г) усічення основ: *Холод, Піня, Зіня*;

д) аббревіація: *Володо-МІр Народний*.

2. Індивідуально-авторські переосмислення лексичних одиниць-прототипів:

а) використання в ролі власних імен найменувань, які виконують у тексті денотативну функцію: *Інна Деві Христос Богоявленська, Петрусь-чорний вус Безпильний, Сашко Буй-Тур-Чинов*;

б) збереження форми при заміні лексичної основи: *брати Кабачники, Олександр Луполов, Раїса Муромцева, Віктор Мертвечук, Йосиф Пінський, Ігорьок Пліховшек*;

в) заміна основи на іншу, схожу за значенням: *Серж Кідалов, Ахмет Магометов, Всесвят Тискун, Плутин, Мітя Якунович.*

3. Для письменниці характерним є утворення мовленнєвих оказіоналізмів:

а) застосування словотвірної моделі „Власна назва + порядковий числівник” для іменування когось: *Леонід Другий Кудла;*

б) застосування словотвірної моделі „Власна назва + числівник” для іменування когось: *Мітя-2;*

в) використання загальних назв як власних імен: *Батько, Господар Країни, Друже-Батьку, Керманіч Країни, Папа, Папа у квадраті;*

г) утворення антропоніма шляхом контамінації реальних онімів: *Борисогліб Плutowський, Пауло Загребельо;*

д) застосування акусматичного прийому для відображення своєрідності вимови імен персонажами художніх творів або їхньої мовленнєвої культури: *Ромко Збавич, Юрась Куценко.*

Щоб передати широку амплітуду емоцій, почуттів, власного ставлення до героїв, у процесі мовної гри письменниця:

а) додає до кожного ЛА пояснення, немов словникову статтю, яке у тканині твору збагачується додатковими характеристиками, конотаціями: *Пашко Казнарєнко – високий чоловік з одним оком ангела, а другим – сатани, який служив правою рукою колишнього головного кресляра „Шусьмашу”, а тепер Папи всіх укрів Леоніда Другого Кудли* [2, с. 51]; *розробник ручного виду транспорту власного імені – Леонід Крав-Чув* [2, с. 37]; *єдиний стильний чувак від Бріані – Григорій Зубкіс* [2, с. 36]; *завідував ХБНЗУ багаторічний шаровик (ой, що шарив усюди і скрізь) – кошовий Евжен Шарчук* [2, с. 82]; *дозорець обмінних пунктів і пастух любих друзів, сторож і вірний Санчо Панчо Орлеанської дівки, пастор усіх заблудлих – Сашко Буй-Тур - Чинюв* [2, с. 35];

б) гротескно вводить у характеристику ЛА імена вже відомих суспільно-політичних і культурних діячів, міфологічних, біблійних і літературних героїв: *укрівський Білл Гейтс без Microsoft-a – Піня* [2, с. 37]; *всесвітній шахматист і Спілберг живих масок-шоу, транслятор влади від Бога і Лего-конструктор..., фінансовий Сорос... – Борис Бреховольський* [2, с. 36];

в) використовує лапки для посилення іронії: *козачок „Козачка”, экс-комірник і экс-директор – Олександр Луполов (прим. Лирил (рум) – „вовк”)* [2, с. 38]; *автор нерозгаданого інтелектуально-дзеркального ребусу „Ми - Микола II” – „Кільтура – це ми” – Володи-МИр Народний* [2, с. 39].

Отже, антропонімі найменування в романі „Містер і місіс Ю-ко в країні укрів. Mr & Ms U-Ко in country UA” є результатом цілеспрямованої творчої діяльності їхнього автора. Для досягнення певної стилістичної мети Марія Матіос використовує прийом онімної гри. Особові імена створюються на основі загальних слів, їх сполук, сталих виразів, фраз тощо. У більшості випадків певним чином обігрується форма слова. Відапелятивні власні назви вказують на ознаки-характеристики номінанта безпосередньо, опосередковано або прямопротилежно. Використання майстринею слова прийомів алюзії та ремінісценції у процесі обігрування антропонімів зобов’язують адресата детальніше розуміти нашарування відповідного смислу.

Список використаної літератури

1. Бербер Н. Алюзійний підтекст як прийом інтертекстуальної поетики онімів у романі Марії Матіос „Містер і місіс Ю-ко в країні укрів. Mr & Ms U-Ко in country UA” / Н. Бербер // Історико-літературний журнал. – 2008. – № 18. – С. 18–23.

2. Матіос Марія. Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr & Ms U-Ко in country UA / Марія Матіос. – Львів: ПІРАМІДА, 2006. – 136 с.

3. Мудрова Н. В. Мовна гра як засіб поетики власних назв : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 – загальне мовознавство / Н. В. Мудрова. – Горлівка, 2008. – 18 с.

4.Філаненко С. „Юля косу носить”: гендерні стереотипи в сучасній політичній сатири / С. Філаненко // Слово і час. – 2007. – № 11. – С. 62–73.

5.Шебалов Р. Ю. Ономастическая игра в художественном тексте: на материале ранних рассказов А. П. Чехова : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 – русский язык / Р. Ю. Шебалов. – Екатеринбург, 2004. – 46 с.

Анотація

Горбач О. С. Прием онимной игры в номинации осіб у текстах сатиричного спрямування (на матеріалі роману Марії Матиос „Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr. & Ms. U-Ko in country UA”).

У статті проаналізовані принципи обігрування та моделювання власного імені в гомеричному романі-симфонії Марії Матиос „Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr & Ms U-Ko in country UA” та досліджено специфіку вияву в цій грі авторського задуму.

Ключові слова: мовна гра, онімна гра, літературні антропоніми, власні імена.

Аннотация

Горбач О. С. Прием онимной игры в номинации лиц в текстах сатирического направления (на материале романа Марии Матиос „Мистер и миссис Ю-Ко в стране укров. Mr. & Ms. U-Ko in country UA”).

В статье проанализированы принципы обыгрывания и моделирования собственного имени в гомерическом романе-симфонии Марии Матиос „Мистер и миссис Ю-Ко в стране укров. Mr & Ms U-Ko in country UA ” и исследована специфика проявления в этой игре авторского замысла.

Ключевые слова: языковая игра, онимная игра, литературные антропонимы, имена собственные.

Summary

Gorbach O. S. Reception onyms game in the category of persons in satirical texts direction (based on the novel by Mary Matios „Mr. & Ms. U-Ko in country UA”).

The paper analyzed the principles and modelling harping on their own behalf in the Homeric novel, symphony Mary Matios „Mr & Ms U-Ko in country UA” end specific expression and in this game the author's intention.

Key words: language game, onyms game, anthroponyms literature, proper names.

УДК 811.161.2'373.46(477.44)

Гороф'янюк І. В.

**Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського**

НАЗВИ ЕТАПІВ ОНТОГЕНЕЗУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР У ЦЕНТРАЛЬНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ

Для того, щоб виконувати свої функції, мова повинна безперервно продукувати і примножувати найменування. Явище номінації тісно пов'язане із практичною діяльністю людини, адже у процесі пізнання навколишньої дійсності людина постійно її ословлює, створюючи нові лексичні одиниці або вибираючи потрібні співвідносні номени серед уже відомих.

Механізм ословлення об'єктів позамовного світу в сучасному мовознавстві, починаючи від В. Матезіуса як основоположника функціонального підходу до номінації, традиційно аналізували переважно як номінацію-вибір із уже готових мовних формул у контексті мовленнєвої діяльності з огляду на її результати – текстово-дискурсійні утворення (О. М. Вольф, В. Г. Гак, Я. Горецький,